

SZEBÉNYI CSILLA

Belvárosi Tanoda: az egyik legrégebbi és legmodernebb alternatív gimnázium

I. Pedagógiai munka a Belvárosi Tanodában

„Másképp nem tanulhatom meg,
hogyan kell élni a szabadsággal,
csak ha szabadságban élek.”
– végzett tanodás diák

Kétfélszes cikksorozatunk első részében bemutatjuk a Belvárosi Tanoda működését az alapelvektől a napi pedagógiai gyakorlatig, ahogy azt a Tanoda egyik vezetője látja.¹ A második részben pedig feldolgozzuk azt az eredményességi vizsgálatot, melyet két évvel ezelőtt a Tanoda felkérésére készített egy külső értékelő cég.² A kutatást is vezető szakértő, Szegedi Eszter arra keresi a választ, hogy milyen kulcselemei vannak a Tanoda sikerének. A cikkében megfogalmazott megállapításait és következtetéseit a szerző a korai iskolaelhagyáshoz kapcsolódó ismeretek szélesebb kontextusába ágyazza. Ezt a szöveget az ÚPSZ következő számában közöljük.

A Belvárosi Tanoda Alapítványi Gimnázium egy kicsi, ingyenes, innovatív iskola Lipótvárosban, Budapest szívében. 1990-ben hozta létre Győrik Edit és csapata olyan fiataloknak, akik otthagyták a középiskolát vagy kiszorultak onnan. Akik nem találták a helyüket a rendszerben, pedig keresték – mindenhol megélve a „nem vagyok elég jó”, az „ide sem tartozom” érzését. A felhalmozott kudarcérzések magukkal hozták a dac és az ellenállás vagy a lemondás, befelé fordulás, bezárkózás, menekülés magatartásformáit. A személyes

történetekben a legfőbb közös szál, hogy a korábbi iskolai kudarcok az önbizalom, az önértékelés súlyos sérülésével jártak.

A „kimaradók”, „leomoroszolódók”, „deviánsok” kifejezésekkel jellemzett fiatalok, serdülők, fiatal felnőttek egy része azonban továbbra sem adja fel. Változni, változtatni akar, ki akar kerülni abból a helyzetből, állapotból, státuszából, amibe belesodródott. Számukra a legfojtóbb, legdermesztőbb az iskolai végzettség hiánya, hiszen befejezett középfokú tanulmányok nélkül – legyen az gimnáziumi érettségi

¹ Szébenyi Csilla 1996 óta a Belvárosi Tanodában tanít magyart és történelmet, illetve mentorál diákokat. Dolgozik a tanári stábben, és 2002 óta igazgatóhelyettesként a vezetői stáb tagja. (A szerk.)

² Az Expanzió Kft. végezte a vizsgálatot.

vagy szakképzettség – nagyon korlátozott lehetőségek maradnak a pályaeépítésre. Olyannyira korlátozottak, hogy a (pálya) választás kifejezés esetükben szinte nem is értelmezhető.

MÁSODIK ESÉLY AZ OKTATÁSBAN

A tankötelezettség megjelenésével a 19. században Európában létrejöttek a tömegiskolák, amelyek feladata a gyermekek és fiatalok oktatása, nevelése. Ennek hatékony megvalósítására az azonos korúak azonos tartalmú, azonos módú, nagycsoportos (30 fő körüli) tanításának rendszere alakult ki szerte a világon. Ez a struktúra valóban hatékony, hiszen még ma is a társadalom többségének képzettséget biztosít. Azonban mindig akadnak olyan fiatalok, akik számára különböző okok miatt nem működik a tömegiskola. Ők többszöri próbálkozás után végül kihullanak az iskolarendszerből, így azonban, képzettség, végzettség nélkül a munkaerőpiacon nagyon kiszolgáltatottak. Gazdasági konjunktúra idején könnyebben boldogulnak, visszaesés, vagy különösen válság idején azonban ők az elsők, akik egzisztenciájukat veszítik. Ez mind számukra, mind a társadalom számára nyomasztó teher. Belátható, hogy minél tovább marad valaki az iskolarendszerben, és minél inkább fejlődnek a kulcskompetenciái, annál könnyebben alkalmazkodik a munkaerőpiac változásához. Érdemes tehát egyrészt a fiatalokat a kulcskompetenciák elmélyültség az iskolarendszerben tartani, másrészt a kimaradásuk ellenére továbbra is tanulni vágyóknak újabb, hatékony képzési lehetőséget biztosítani. Második esély iskolaként ez utóbbira

tesz kísérletet Budapesten a Belvárosi Tanoda Alapítványi Gimnázium.

Ez az iskola 1990-ben pontosan azzal a céllal jött létre, hogy a középiskolából kimaradó, kallódó vagy ezek veszélyének kitett fiatalok számára esélyt teremtsen a gimnázium elvégzésére, az *érettségi megszerzésére*, szem előtt tartva, hogy egy serdülőkorú fiatal számára az iskolából való kimaradás nagyon komoly megrázkódtatás. Még akkor is, ha ő hagyja ott az iskoláját, ha látszólag magát hozza ilyen helyzetbe. Alapjaiban változik meg és fordul teljesen új irányba az élete: elveszíti a kereteket, a kapcsolódásokat, az egész rendszert, ami addig meghatározta az életét.

A tinédzserek életkorukból fakadóan is a nagy változás, és ezért a bizonytalanság állapotában vannak. A gyermeki és a felnőtt lét közti átmeneti időszak éveket jelent, és nem mindenkinek egyformán alakul. Meghatározó folyamatok zajlanak ekkor – a vélemény, világkép, értékrend, identitás, énkép formálódása, artikulálása; a felelősségvállalás, a személyiség megmértetése; a jövőkép alakulása – amelyekben a kortárs közösség, az új impulzusok, a kör-

nyezet visszajelzései nagy szerepet kapnak. Ezért kikerülni a mindennapos iskolába járásból, az értelmes feladatokból, a működő kortárs kapcsolatokból könnyen

akkor is, ha ő hagyja ott az iskoláját, ha látszólag magát hozza ilyen helyzetbe

a talajvesztés állapotát eredményezi. Ez még akkor is így van, ha a fiatal nem érezte jól magát az iskolájában, ha lázad ellene, ha súlyosan szorong, ha folyton megbetegszik, ha maga hagyja ott, vagy csak egyszerűen nem jár be, és valamilyen módon kimarad. Talán átmenetileg könnyebbnek érzi az életét, hogy megszabadult a mindennapos nyomasztó, szorongató légkörtől, kapcsolatoktól, feladatoktól, hosszú távon azonban súlyos problémák bontakoznak ki.

Beszűkülés, elmagányosodás, céltalanság, depresszió, és ezekkel a tanulási motiváció végleges elvesztésének veszélye fenyeget.

Akik ezt megérik, és korábbi kudarcaik ellenére tanulni szeretnének, akik változnának, az életüket újra iskolai-közösségi mederbe terelnék, és hosszú távon a tanulással szeretnének boldogulni, azokat várja a Belvárosi Tanoda. Tudni kell azonban, hogy azok, akik a Tanodát végül megtalálják, többségükben sokszor, kitartóan próbálkoztak újabb és újabb iskolákkal, de csak a kudarcaik száma nőtt – és a lehetőségeik száma csökkent. Ebben a kereső folyamatban ugyanis újra és újra kiderül, hogy számukra a hagyományos rendszer nem jelent megoldást. Nem érdemes tehát ugyanazzal, ugyanolyannal próbálkozni: a tanulást-tanítást a sikeresség érdekében más alapokra érdemes helyezni. Erre egy lehetséges megoldás a mi iskolánk 1990 óta működő rendszere. Az itt következőkben bemutatott alapelvek és az abból következő alapstruktúra nem változtak, a részleteket pedig folyamatosan a hozzánk járó fiatalok igényeihez, illetve a változó világ elvárásaihoz alakítjuk.

KIK A DIÁKJAINK?

Diákjaink sokfélék; nagyon különböző családi, szociális háttérrel, életelözménnyel, problémával, iskolai pályafutással érkeznek hozzánk.

Egy részük látszólag nehezen kezelhető kamasz, akik társaiknál intenzívebben élik meg a kamaszkorukat. Ez sokszor nem is őket, hanem a környezetüket, tanáraikat vagy családjukat zavarja. Kilógnak a sorból, mert nem felelnek meg azoknak

az elvárásoknak, amiket a körülöttük lévő felnőttek közvetítenek. Erre a diszszonanciára kisebb-nagyobb lázadással, vagy egyszerűen passzivitással reagálnak. Mindez olykor a teljesítményükben is megnyilvánul, máskor csak a magatartásukkal

válnak az iskolában nem kívánatos személyllyé.

Egy részük állami gondozásban nő fel, vagy éveket tölt el a gyermekvédelem rendszerében.

Sokuk utógondozottként

próbálja elvégezni a gimnáziumot. Ők az iskola, a tanulás mellett többnyire dolgozni is kénytelenek. Hátrányaik szembetűnőek, és sokszor legyőzhetetlennek látszanak. A család hiánya vagy a bántalmazó, elhanyagoló családi háttér mind készségeikben, mind tudásukban elmaradásokat, pszichés, önértékelési és kommunikációs problémákat okoz. Sokukban ott van a kitörés vágya, de a tanulási motiváció évekig való fenntartása és a megélhetés kényszere extra kihívás számukra.

Egy részük szorongó, helyét sehol nem találó fiatal, akik az eddigi életükben és korábbi iskoláikban átélt kudarcok, traumák miatt szociális és tanulási nehézségekkel, valamint önértékelési gondokkal küszködnek. Ezek olykor pszichés betegségként jelentkeznek: bipoláris tünetek, borderline személyiségzavar, kényszerbetegség, evészavarok.

Vannak közöttük, akik különböző függőségekbe süllyednek, és ezáltal évek maradnak ki tinédzser korukból. Ez a tevékenységek, a gondolkodás, az érdeklődés, a társas kapcsolatok, az egész világuk beszűkülésével, valamint sok esetben egészségkárosodással is jár.

Egy részük főképp az átlagtól markánsan eltérő világképe, életszemlélete vagy egyéb mássága miatt illeszkedik nehezen az iskolarendszerbe. Sokan bátran

fogalmaznak meg és hangoztatnak önálló véleményt, állnak ki magukért vagy a társaikért, és ezzel gyakran keverednek konfliktusba az iskolában.

Vannak, akik olyan nehéz élethelyzetbe keverednek (pl. súlyos betegség, váratlan családfenntartóvá válás, hajléktalanná válás, állami gondozásba kerülés), amiben átmenetileg komplex segítségre van szükségük.

ahol építkezni tudunk
a sikereinkből és tanulni
a hibáinkból

önmagukért, tetteikért. Hogy támogató emberi közegben képessé válnak önmagukra tekinteni és változni, fejlődni.

A cél, amit a fiatalok megfogalmaznak, az érettségi – és ehhez a tanuláson, a gimnázium elvégzésén keresztül vezet az út. Ez az út azonban nem egyetlen

és kizárólagos. Lehet új utakat találni, új ösvényeket taposni. Ez talán fárasztóbbnak, nehezebbnek tűnik, de van, akinek csak ez járható. Van, akinek szüksége van arra a küzdelemre, amivel átverekedi magát az oktatási rendszer bozótosán. Fontos kiindulópontunk, hogy a fiataloknak maguknak kell megtalálniuk a saját útjukat, mert azt tapasztaljuk, hogy mindenki csak a maga útját járva lehet sikeres, és minden út más. Ebben az útkeresésben mi segítjük, kísériként támogatjuk őket. Magunkat segítőknek, kísérőknek, facilitátornak identifikáljuk, nem pedig irányító, előíró, döntő, értékelő szerepű vezetőnek. Minden, a diákokat érintő ügyet velük együtt, közösen intézünk, beszélünk meg. Ahhoz nyújtunk iskolai keretet és abban támogatjuk őket, hogy a saját életüket maguk irányítsák.

A Belvárosi Tanoda egyetlen dologban hasonlít egy átlagos gimnáziumhoz. Abban, hogy a képzés végén a diákok gimnáziumi érettségit tesznek. Mindenben egyébben más, például:

- nincsenek évfolyamok,
- nincsenek osztályok,
- nincs osztályfőnök,
- nincsenek 45 perces órák,
- nincsenek tantermek, tanári szoba,
- nincs napi feleltetés, dolgozat, röpdolgozat, házi feladat,
- nincs hierarchikus tanár-diák viszony,
- nincs hierarchikus döntési, vezetési struktúra.

MILYEN ISKOLÁRA VAN SZÜKSÉGÜK?

A hozzánk érkezőknek olyan iskolát igyekszünk működtetni, ahol jó lenni és örömet tanulni. Ahol megélhető, hogy önmagam lehetek, hatásom van az életem és a környezetem alakulására, hogy dolgom van a világban. Ahol elfogadó, támogató, inspiráló közösségben és nyugalmas ritmusban élhetjük a mindennapjainkat. Ahol emberi légkör van, őszinte, építő kommunikáció zajlik, ahol lehet hibázni, bátran próbálkozni, ahol építkezni tudunk a sikereinkből és tanulni a hibáinkból. Ahol jogosak, felvállalhatók és megértésre találnak az érzések. Ahol lehetőség van kitörni a kiszolgáltatottság és kilátástalanság érzéséből, mert átlátható keretek vesznek körül, amiben magunk irányíthatjuk az életünk itt zajló folyamatait. Ahol a jövő reménytelivé válik.

A hozzánk forduló fiatalokat a belépés pillanatától a saját életükben kompetens személyeknek tekintjük. Abból indulunk ki, amit mondanak, amit célként megfogalmaznak. Abból, hogy tudják, mit szeretnének és mire van szükségük. Hogy némi segítséggel képessé válnak önirányító módon a céljukhoz eljutni. Hogy megfelelő keretek között képesek felelősséget vállalni

Általános tapasztalataink szerint ezek a – nálunk nem található – berendezkedések adják egy iskola kereteit. Ha ezek nincsenek, akkor mitől iskola egy iskola? Lehet-e egyáltalán iskola az az intézmény, ahol mindezek nincsenek? El lehet-e juttatni a fiatalokat a megszokottól eltérő keretek között, a megszokottól eltérő módon, a megszokottól eltérő rendszerben is az érettségihez? Igen. A Belvárosi Tanoda Gimnázium is egy jól meghatározott, leírt rendszerben működik, amely minden részletében átgondolt, a hozzájuk járó fiatalok igényeit szem előtt tartva egymáshoz szervesen kapcsolódó elemekből épül fel. Az alábbiakban ezt a rendszert mutatom be.

SZEMÉLYRE SZABOTT TANULÁSI PROGRAM

Nincsenek évfolyamok. Helyette minden

diák számára, vele közösen személyre szabott tanulási programot alakítunk ki. Így tehát nem az életkor, hanem a személyes szükségletek alakítják a tanulási szinteket. Az iskolába való

bekerüléskor a diákokkal alapszerződésükben rögzítjük a tanulási programjuk legfontosabb kereteit. Mikorra tervezi az érettségit, melyek a választott tantárgyai és mik a hiányok? Közép- és rövid távú célokat tűzünk ki és rögzítünk.

A középtávú cél az elkövetkező kb. három hónapra vonatkozik. Ez határozza meg, hogy a diák milyen tanulócsoportban kezdi a tanulást, és hogyan ütemezzük az előrehaladását. Mely tantárgyakból hány vizsgát tervez, kikkel szeretne tanulni? A rövid távú célját szolgálja az órákinálból közösen összeállított órarendje.

a megszokottól eltérő keretek között, a megszokottól eltérő módon, a megszokottól eltérő rendszerben

Amiből lehet, választhat. Például hogy melyik tanárral szeretne tanulni vagy melyik irodalom kurzus érdekli jobban, milyen témájú projektbe kapcsolódik be? Művészet, társadalom- és önismeret, természettudomány? Ez adja a keretét és részben a tartalmát a következő kb. három hónap heti- és napirendjének. Hetente átbeszéljük mindenkiel, hogy érzi magát személyesen és a tanulásban, hogy működik az órarend, a csoport, tud-e figyelni, tanulni, aktúálisan milyen segítségre lenne szüksége? A tanulmányi időszak végén közösen értékeljük a haladását, a helyét a csoportban, a tervek alakulását. Ha szükséges, módosítjuk a csoportot, az ütemezést, alakítjuk az óraszámot, esetleg egyéni tanulást, fejlesztést iktatunk be. Mindezek alapján készítjük el a diákok következő harmadévre vonatkozó egyéni, új órarendjét; vagyis mindezt egy tanév során háromszor tesszük meg. Tanév végén rátekintünk az egész éves – vagy adott esetben több éves – folyamatra, és ennek tükrében

újragondoljuk a diák tanulási programját. Ha indokolt, módosíthatjuk az alapszerződést is.

A személyre szabott tanulási program haszna, hogy

- minden diák saját képességeinek, szükségleteinek, lehetőségeinek, érdeklődésének megfelelő módon és ütemben haladhat;
- hangsúlyosabban lehet megélni a sikereket;
- könnyebb fenntartani a motivációt;
- átélhető az önirányítás, a saját tanulási folyamat irányítása, a felelősségvállalás élménye;
- a korosztályok teljes keveredése szélesebb világszemléletet és sokoldalúbb tanulást eredményez.

M. két éve motiválatlanság, bezárkózás, elmagányosodás miatt 9. év végén kimaradt az iskolájából. Amikor hozzánk érkezett, nagyon bizonytalan volt a saját tudásában, képességeiben. Elvesztette a kapcsolatot az iskolával, a tanulással és a társaival. Három évre kötöttük meg az alapszerződést.

Néhány hét után

a mentorának felvetette, hogy megpróbálna több jegyet is szerezni, gyorsabban haladni, és

ha ez jól megy, két év múlva érettségizni. Úgy érzi, menne. Megállapodtak az érintett tanárokkal, és ennek megfelelően módosítottuk a harmadéves szerződését. M. lelkes, motiválják a feladatok, a cél és a lehetőség, hogy behozhat valamennyit a lemaradásából. Minden vizsgáját, a plusz vállalásokat is kiválóan teljesítette. A vizsgaidőszak végén közösen értékeltük a harmadévet. M. másik csoportba került, módosítottuk az alapszerződését három évről két évre. Lassan feloldódik társaival is, egyre többekhez kapcsolódik. Mostanában arról beszél, hogy továbbtanulna, talán egyetemre menne. Tudása, képességei egyébként abszolút indokolják ezt, de M. eddig nemigen mert ilyesmire gondolni.

továbbtanulna, talán egyetemre menne

a diákok haladásához alkalmazkodva. A csoportok a tananyagot nem évfolyami bontásban dolgozzák fel, hanem tematikus kurzusok keretében. A kurzusok tananyagát a pedagógiai program írja le, de a konkrét tartalmat minden harmadév elején a tanár az adott csoporthoz igazítja. Egy kurzus mind óraszámát, mind tartalmát tekintve

egy félévnek felel meg, ezért sikeres elvégzésük után a diákok félévi vagy évvégi osztályzatot kapnak. A diákok a kurzusok elvégzésével haladnak

előre saját tanulmányi programjuk megvalósításában, amíg el nem jutnak az érettségig. Az előírt számú és tartalmú kurzus elvégzése feltétele az érettséginek. A csoportok létszáma az igényekhez igazodik, előfordulhat 2, 5, 10 és 25 fős is.

A hagyományos tantárgyi megközelítés mellett nagy hangsúlyt kap a probléma-alapú tanulás. Bizonyos témákat úgy dolgozunk fel, hogy egy-egy problémát vagy kérdést állítunk a középpontba, és projekt módszerrel keressük a lehetséges válaszokat, megoldásokat. Ez a diákok számára lehetőséget ad a felfedezésre, kutatásra, egyéni elmélyült munkára és a különböző szintű kollaborálásra. 10-12 hétnyi munkálkodás után az egyéni és kiscsoportos munkákat egy produktummá összedolgozva, az egész iskola előtt mutatja be a csoport a munkája eredményét.

TANULÓCSOPORTOK, KURZUSRENDSZER, KREDITRENDSZER

Nincsenek osztályok. A diákok tanulási programjuk és aktuális élethelyzetük alapján az éppen megfelelő szintű tanulócsoportban tanulnak. A csoportok összetétele harmadévente változhat, rugalmasan

A tananyagot tematikus kurzusokban rendezzük el. Irodalomból például nem kronologikusan építkezünk, hanem egy-egy téma köré szervezzük az irodalmi műveket. Pl. Motívumok vándorlása (kert, sziget, család stb.) és a szerelem mint ihletforrás az irodalomban vagy Ember, világ, haza: az ember helye a világban; a haza, a nemzet, a nép fogalmának megjelenése

az irodalomban. Egy más mellé kerülnek különböző korok művei, nagy hangsúlyt kap a kortárs irodalom. A tematika jól alakítható a diákok érdeklődéséhez. Szeretik az irodalom órákat, szívesen olvasnak, és többen írnak is.

SEGÍTŐPÁR-RENDSZER, MENTORÁLÁS

Nincs osztályfőnök. A diák személyes és tanulmányi ügyeit a segítő párja, mentora intézi. A segítő párjukat a diákok a tanári csapatból maguk választják az iskolába való bekerülésük után néhány héttel. Így a diáknak az a személy lesz a személyes kísérője az iskolai pályafutása alatt, akiben legjobban megbízik, akitől leginkább el tud fogadni segítséget. A segítő pár túl azon, hogy a tanügyi adminisztrációt végzi és a tanulmányi ügyeket figyelemmel kíséri, a diákot minden egyéb személyes dolgában is, amiben ő maga igényli, segíti. Ez a tevékenység széleskörű, sok mindenre kiterjed, illetve a fiatal igényei szerint kiterjedhet. A diák és segítője biztosan együtt készítik el és alakítják előbbi tanulmányi programját. A tanulmányi időszakok elején együtt írják meg az órarendet, a vizsgaidőszakok előtt a vizsgák beosztását. Az időszak végén közösen értékelik a folyamatot és az eredményeket. Átbeszélnek a sikereket és a nehézségeket, azok lehetséges okait. Mindezek tükrében, ha kell, módosítják a tanulmányi programot és elkészítik a következő órarendet. Áttekintik a szükséges és lehetséges segítség forrásait. Mindezeket túl a segítő pár a fiatal igényeinek megfelelően heti, vagy akár időszakonként napi

rendszeres beszélgetések során segíti őt személyes, tanuláson kívüli, de arra hatással lévő dolgaiban. Lehetnek ezek életvezetési, lelki, szociális nehézségek, a társas kapcsolatok problémái, szülőkkel, kortársakkal való konfliktus, az életében bármilyen elakadás vagy annak érzése. A beszélgetések és az egész diák–segítő páros kapcsolat célja a fiatal önismeretének fejlesztése, reális énképének alakítása, működésmódjának megismerése. Ha szükséges, a mentor külső segítség (pl. szociális, jogi, orvosi, lelki, egyéb) keresését kezdeményezi.

A segítő pár feladata továbbá az információáramoltatás a diák és a stáb között. Ennek célja egyrészt az, hogy a stáb (a segítő tanárok, mentorok csapata) ismerje a diák aktuális élethelyzetét, és azokat a problémákat, amikkel éppen küzd, hogy mindenki a maga módján, a maga eszközével segíteni tudja őt. Ugyanakkor ennek a berendezkedésnek célja az is, hogy a mentor támogatást kaphasson a stáb részéről, azaz hogy ebben a sokszor megterhelő munkában ne legyen egyedül. A diákok segítői munkájukat így a stáb kontrolljával végezhetik. Az is célja továbbá mindennek, hogy a diák ismerje a stáb, a többi tanár álláspontját az őt érintő kérdésekről. Gyakran kerül sor közös beszélgetésre a stáb és a diák között. Ez lehetőséget ad más szintű, sokszempontú visszajelzésre, közös stratégia alkotásra, és a diák számára annak megélésére,

hogy nem elszigetelten, egyedül kell végigküzdeni az iskolát, hanem egy egész támogató csapat segítségére számíthat.

A segítő pár attitűdjét az odafordulás,

elfogadás, bizalom, türelem jellemzi, ami segít a fiataloknak önmaguk felvállalásában, kibontakoztatásában, a változásban, fejlődésben.

akiben legjobban megbízik,
akitől leginkább el tud
fogadni segítséget

K. két iskolába járt korábban, mielőtt hozzánk került az érettségi csoportba. Lelkesen, aktívan kezdte a tanévet. A projekteknek, közös tanulásnak hamar motorja lett. Kiderült, hogy ügyes, okos, sok területen járatos, alappal készül emelt szintű érettségire. A vizsgaidőszak közeledtével azonban egyre inkább bezárkózott, szorongott, ahogyan előző iskoláiban is. Nagyon félt, hogy ezt az iskolát sem tudja majd befejezni. Mentorával napi beszélgetések, biztatás, megerősítés, sok apró sikerélmény eredményeként K. levizsgázott. A tervezett egy évből kettő lett, nagy hullámheggyekkel a szorgalmi időszakokban és mély völgyekkel a vizsgák közeledtével. K. szoros, bizalmas kapcsolatban volt mentorával. Együtt tárták fel K. családi viszonyainak mérgező, blokkoló hatását. Az ő segítségével és támogatásával tudott elköltözni, saját lábra állni, és nekifutni a vizsgáknak. Elhitte magáról, hogy képes leérettségizni, és ez meg is történt. Most emelt szintű érettségire és egyetemre készül.

lassan, ráérősen, egymásra
figyelve, egymáshoz
kapcsolódva

változáshoz idő, figyelem és türelem kell. A figyelemhez és a türelemhez megint csak idő kell. Ezért olyan időbeosztással élünk, ami mindezt támogatja. A reggeli mozgás – jóga, pingpong – után, az első tanítási órák előtt diákok, kollégák közös kávézással, reggelivel, beszélgetéssel hangolódunk a napra. Kötetlenül, lassan, ráérősen, egymásra figyelve, egymáshoz kapcsolódva készülünk a közös tanulásra. A tanulás 90 perces blokkokban zajlik. A blokkok 9, 11, 13, 15 órakor kezdődnek. Szünetet a csoport megállapodás szerint tart az aktuális téma, a munka intenzitása és saját szükségletük alapján. Fél egy és egy között egy hosszabb szünet ad lehetőséget az ebédelésre.

Ez az időbeosztás különösen alkalmas a problémaalapú tanulásra. Bár a projektmunka elkészítésére az egész harmadév rendelkezésre áll, ezek az órák jól hasznosíthatók mind az egyéni, mind a csoportfeladatban való haladásra, valamint lehetőséget adnak a csoportvezetőknek a diákok támogatására, a köztes értékelésre.

VAN IDŐ

Nincsenek 45 perces órák. Az idő strukturalásakor mind a napok, mind a tanév egésze során a stressz csökkentésére, a nyugalmas, elmélyült munka lehetőségének megteremtésére törekszünk. Iskolánk egyik mottója egy kollégánk intése: *„Ne siessünk, ne kapkodjunk, mert egyáltalán nem biztos, hogy jó irányba megyünk!”*. Annyi időnk van, amennyit adunk magunknak és egymásnak. A munkához, tanuláshoz,

Az óráközi szüneteket diákok, tanárok közösen töltjük el beszélgetéssel, kávézással, evéssel. Az órakezdést nem jelzi csengő, a csoport egy része a teremben ül, mások kint vannak. A tanár körbejár, szól, hogy elkezdene az órát, invitálja a diákokat. A csoportok 5-10 perc alatt összerendeződnek, és elkezdődik az óra. Hagyjuk, hogy mindenki megérkezzen fizikailag, lélekben és figyelemben is. Van, akinek ehhez néhány percre van szüksége, van, akinek hetekre, hónapokra, akár évekre is. Előbb-utóbb mindenki megérkezik, és végre kezdődhet a tanulás.

A diákok többsége naponta 9–15 óráig három tantárgyi blokkon vesz részt, ami koncentráció és elmélyülés szempontjából hatékony. Néhány emelt szintű óra még 15 óra után kezdődik, ez azonban már kevesebbeket érint.

A tanévet három tanulmányi időszakra bontjuk, ezek 10-12 hét szorgalmi és 2-3 hét vizsgaidőszakból állnak. A szorgalmi időszak végét egy iskolanap zárja (az őszt a Lipót-nap, a télt a szalagavató, a tavaszt a ballagás), ahol a projektek eredményeit mutatják be a diákok. Ez a nap mindannyiunknak ünnep, azoknak is, akik prezentálnak és azoknak is, akik nézik, hallgatják, tapsolják. Az ezt követő héten kezdődik a vizsgaidőszak, ahol tantárgytól, kurzustól függően írásbeli és/vagy szóbeli vizsgákon szerezhetik meg féléves és év végi osztályzataikat a diákok. A vizsgaidőszak egy értékelő nappal zárul, ahol a diák a stábbal vagy a mentorával közösen értékeli az elmúlt időszakot és tervezi meg a következőt. Ekkor születik meg az új időszak órarendje is.

Évente általában két kirándulást – ősszel két naposat, tavasszal egy naposat – szervezünk, ami a kötetlen együttlétre, közös főzésre, közös kalandok átélésére ad lehetőséget.

KÖZÖSSÉGI, SOKOLDALÚ TÉR- ÉS ESZKÖZHASZNÁLAT

Nincsenek tantermek, nincs tanári szoba. Minden teret diákok, tanárok közösen és többfunkciósan, sokoldalúan használunk. Ennek kis részben oka az iskola adottsága (300 m² alapterületen működünk egy belvárosi bérház földszintjén; a helyiségeink

nem tantermek céljára lettek kialakítva, de tanulásra is alkalmasak), nagyobb részben azonban az, hogy így élhető át a közösségi létünk, az iskolánk egészére jellemző partneri szemlélet és családiasság. Minden lehetséges teret minden lehetséges funkcióra kihasználunk, és egyetlen olyan helyiség sincs – a mosdókat és az irodákat is beleértve –, amit nem a diákokkal közösen veszünk igénybe. Sehol senki nem élvez

elsőbbséget, kölcsönösen elfogadjuk egymás szükségleteit. A tanuláshoz minden teremben van projektor, lappal, számítógépterem kívül 20-25 laptop áll a diákok rendelkezésére, melyeket a tanórákon, illetve önálló feladataik megoldásához az iskolában használhatnak.

A könyvtárban reggel az asztalok a terem szélére tolva, egymásra rakva, középen nagy tér. Jóra van. Kilenc óra előtt néhány perccel a lávalámpát le-, a villanyt felkapcsoljuk, a diákok felszedik a matracokat, párnákat, szőnyeget, szellőztetnek, és átrendezik a terem tanuláshoz. Ebbe már a tanárral együtt az órára érkezők is bekapcsolódnak. Kinyílik a laptop, felvillan a projektor fénye, a szekrényből előkerülnek a szöveggyűjtemények, térképek, függvénytáblák, lassan mindenki megérkezik, és kezdődik az óra.

Fél egy után pár perccel a kávézó nevű terem csukott ajtaja előtt kisebb tömeg verődik össze. Diákok, tanárok dobozaikkal, evőeszközökkel, szendvicsekkel, kifizetőkkel, kólájukkal türelmetlenül toporognak, hogy véget érjen az óra, és nyíljon már ki végre az ajtó. Ebédidő, és a terem átváltozik ebédlővé. A nagy asztalt körbeüljük, sorban

megmelegítjük a mikróban az ebédünket, van, aki tányért, evőeszközt vesz elő a fiókból, és oldott, kötetlen csevegés közben ebédelünk.

Aki végzett, átadja

a helyét másnak.

Akinek nem jut hely,
az előtéri asztalok mellett falatozik. Sajnos

a mosogató – bár kettő

is van – már nem olyan népszerű hely, mint a mikró, nincs előttük akkora sor. Örök küzdelem, hogy „mosogassatok el magatok után!!!!”.

az egész iskola diáksága és
tanárai előtt prezentálják
a munkájukat

Sokféle visszajelzéssel segítjük, hogy a diákok minél pontosabb képet kapjanak aktuális tudásukról és tanulási folyamatuk-

ról. A diákok tanulási folyamatának, munkájának, tudásának, teljesítményének szummatív értékelése a szorgalmi időszakot követő 2-3 hetes vizsgaidőszakban

történik. A harmadévek elején az adott kurzus leírása tartalmazza, hogy a végén milyen módon történik az értékelés. A kurzusok egy része, főként az érettségi tárgyakból, vizsgával zárul. Igyekszünk ezeket az érettségi vizsgákhoz hasonló módon megszervezni, lebonyolítani, hogy a diákoknak minél több lehetőségük legyen a vizsgaszituáció gyakorlására is. A kurzus során a tanulás mellett célzottan készülünk a vizsgára is. Gyakoroljuk az önálló feladatmegoldást, esszéírást, tételkidolgozást, feleletvázlat készítését, vagy akár a felelést is.

Bizonyos esetekben az értékelés alapja a kurzus során készített portfólió. Ilyenkor a folyamatos munkát értékeljük. A probléma alapú kurzusok projektbemutatóval zárulnak, ahol a diákok az egész iskola diáksága és tanárai előtt prezentálják a kurzus során készített munkájukat. A projektmunka értékelése több elemből áll össze. Értékeli a produktumot a közönség, minden résztvevő diák értékeli a saját munkáját és munkafolyamatát, a csoporttársak az együttműködést, és végül a projektvezető tanárok is – egyénileg és csoportosan – visszajelzést adnak. Ezen elemek megfelelő arányából alakul ki végül a kurzus eredménye. Mindent százalékos formában értékelünk, mert ez pontosabb visszajelzést ad a tudásról, teljesítményről, mint az öt fokú skála. A százalékot a bizonyítvány íráskor a tanügyi szoftver osztályzattá váltja. Iskolánkban nincs elégtelen, nem lehet tehát megbukni. A sikeres vizsgához

ÖSSZETETT ÉRTÉKELÉSI RENDSZER

Nincs napi feleltetés, dolgozat, röpdolgozat, házi feladat. Összetett értékelési rendszert működtetünk, amelyben mind a formatív, mind a szummatív értékelés szerepet kap. Fejlesztő értékelés részben a mindennapokban zajlik, főként a tanórákon, részben a harmadévet záró értékelő beszélgetésen. A szorgalmi időszakban a tanórákat közös tanulásra szánjuk. A kurzus tananyagát igyekszünk a csoporttal változatos tanulásszervezési és tanulásmódszertani módokon 10-12 hét alatt feldolgozni. A tanulás hangsúlyosan az órákon zajlik, nem jellemző a házi feladat. Előfordul, hogy adunk az órán kívül elvégzendő feladatot, a vizsgákra is otthon készülnek a diákok, és nagy jelentőséget tulajdonítunk az önálló tanulásnak, feladatvégzésnek, gyakorlásnak. Mindennek nem a hagyományos értelemben vett házi feladat ad keretet; az iskolán kívüli tanulást lehetőségként kínáljuk, ami által a fiatalok megtapasztalják: az otthoni gyakorlás, tanulás magabiztosabbá és sikeresebbé tesz. Ezért, és nem a házi feladat kötelezőségéért érdemes megcsinálni.

40%-ot kell teljesíteni. Ha nem sikerül, lehet újra próbálni a személyre szabott tanulmányi program keretein belül.

Mindhárom vizsgaidőszakot egy értékelő nappal zárjuk, ahol, szintén a fejlesztő értékelés szellemében, a diákkal közösen visszatekintünk az elmúlt időszakra. Ez többnyire segítő párjával, de olykor az egész stábbal közösen történik. A beszélgetés mindig önértékeléssel kezdődik, ami kiterjed a tanuláson, tanulmányi eredményeken kívül sok minden egyébire is. Részvétel, jelenlét, aktivitás, koncentráció az órákon, a tanulásban, a közösségben, önállóság, önirányítás érzése, életvezetés alakítása. Hogyan látja a fiatal magát, korábbi tervei megvalósítását? Mit lát sikernek, sikertelenségnek, mik lehetnek azok okai? Miben jó, mik a gyengeségek, hogy lehetne ezekben erősödni? Mit érez nehézségnek, miben szeretne fejlődni? Mik a jelenlegi tervei? Ki, mit tud mindezekért tenni?

Mi a teendője neki, mi a tanár párjának, mi a stábnak? A beszélgetés során a mi szerepünk az, hogy kérdéseinkkel, reflexióinkkal segítsük a fiatal gondolkodását önmagáról. Segítsük abban, hogy árnyalja az énképét, jobban rálásson saját működésére, a megfogalmazással, kimondással tudatosítsa vágyait, szükségleteit, céljait és belső motivációit. A beszélgetések során mindig a pozitív irányba, a tervek, a teendők, a változás irányába mozdulunk el. Azt közvetítjük, hogy ő a kompetens a saját életében, ezért neki is kell irányítania azt. Ez felelősséggel és következményekkel jár. Nagyon fontosnak gondoljuk, hogy a hibáinkból tudunk tanulni, a sikereink pedig erősítenek, táplálnak minket. Mindkettőre nagy szükségünk van, kölcsönösen támogatják egymást, így jutunk előre, így fejlődünk. Ha valamelyikről nem veszünk

tudomást, vagy valamelyiket túlhangsúlyozzuk, megrekedünk az életünkben. Éppen ezért sokszor és szívesen dicsérünk, és természetes, hogy lehet hibázni. Nem baj, hogy hibázunk, ha tanulunk belőle, ha igyekszünk kiküszöbölni, javítani, jóvá tenni. Ha azonban nem veszünk róla tudomást, vagy a hibázástól való félelmünkben inkább nem cselekszünk, akkor nem fejlődünk.

Mindezek mellett a fiatalok személyiségének alakulásában, fejlődésében legalább ilyen nagy jelentősége van a kortárs közösségnek. Az egymásnak adott napi apróbb-nagyobb visszajelzések is tükröklően működnek. Figyelünk arra, hogy az így adott-kapott jelzések a fiatalok számára fogadhatóak, építőek legyenek. Jelenléttel, figyelemmel, saját kommunikációnk példájával, ha kell, mediálással segítjük ezek pozitív alakulását, mert nagy erő rejlik bennük.

ha tanulunk belőle, ha igyekszünk kiküszöbölni, javítani, jóvá tenni

T. nagyon impulzív személyiség. Nehezebb csöndben maradni, nyugodtan figyelni. Mindenre azonnal reagál, véleményét hangosan, sokszor mások szavába vágva mondja el. Sokszor késve érkezik az órára, és nem tud észrevétlenül helyet foglalni. A tanárok kérésére, visszajelzésére mindig bocsánatot kér, és megígéri, figyelni fog magára, de ezt nehezen tartja be. Diáktársai egy ideig viselik, hiszen annyi mindenkinek vannak furcsaságai, nekik is, amit pedig mások viselnek. De egyre többen és többen morognak T.-re, egyre több a beszólás, vita, veszekedés. Egyik ilyen helyzetben a tanár megállítja az órát, és nyílttá teszi a konfliktust. Mediálja a beszélgetést a mindenki számára elfogadható elmozdulás felé. Megállapodás születik

a csoportban az együttműködésről, a viselkedésről, késésről, egymás tiszteletben tartásának módjáról. Mindez nem T.-re van kihegyezve, hanem mindenkire vonatkozik. Ezután T.-vel mentora is beszélget a helyzetről, annak megéléséről és ön maga megéléséről. Mit lehetne, kellene másképp csinálni és hogyan, illetve a mentora mit tud tenni, hogyan tudja őt segíteni. T. elkezd magára nagyon tudatosan figyelni. Sokkal körültekintőbb, fegyelmezettebb. Néhány hét alatt nagyon jelentős a változás, amit tanárain kívül társai is észrevesznek, és ők is örömmel, pozitívan visszajeleznek. Mentora is újra beszélget T.-vel. T. tanulmányi eredményei látványosan javulnak. A harmadév végi értékelő beszélgetésen visszatekintenek az egész folyamatra, és T. megerősödik abban, hogy jó úton kezd járni.

A jobbra, a jóra törekvés áll értékszemléletünk középpontjában. Van bizalmunk és türelmünk a fiatalok iránt, hogy előbb-utóbb elmozdulnak a remélt irányba, és ez nekik is erőt adhat. A fiatalokat a stabilizálódásban, az önirányítás erősítésében, az esetleges sodródás megszüntetésében tudjuk támogatni. Abban kapnak segítséget, hogy konkrét napi szinten tudjanak tenni a céljaikért. Mindig visszatekintünk az időszak elején megfogalmazott elvárásaikra, a tanulási folyamatukra és az eredményekre. Ebből vonunk le következtetést, és ezek alapján tervezi meg a diák mentorával közösen a következő időszakot. Ennek része az új órarend elkészítése, az órákon kívüli esetleges tanulási vagy egyéb segítség, illetve az egyéni beszélgetések rendszerének megbeszélése, valamint

az új harmadéves szerződés aláírása. Ezek adják a diákok tanulási folyamatának további kereteit.

PARTNERI VISZONY

Nincs hierarchikus tanár-diák viszony. Az iskolai kapcsolatokra minden szinten a partnerség jellemző. Talán a fentiekből is kiderül: saját szerepünket nem a hagyományos tanári szerepként értelmezzük, ahol a tanár előír, diktál, ellenőriz, minősít, enged vagy nem enged, tilt. A tanár szerepe a tudás, tapasztalat átadása, lehetőségek biztosítása, valamint a fiatal kísérése, támogatása, motiválása saját tanulási folyamatában. Partnerek vagyunk tehát, közös munkára szerződünk közös cél elérése érdekében. Szerepmentesen, egyszerűen emberként vagyunk jelen mindannyian az iskolában, ahol mindenki teszi a dolgát. Ebben meghatározó az együttműködés és a felelősségvállalás. Kulcsszerepe van a kommunikációnak, amit a párbeszéd, figyelem, kíváncsiság, tisztelet, egymás meghallgatása jellemez. Kerüljük a hatalmi helyzetet és a játszmahelyzeteket minden for-

máját. Felnőtt-felnőtt kommunikációra törekszünk, és ennek gyakorlásával ezt is tanítjuk diákjainknak.

Részünkről egymás elfogadása, tiszteletben tar-

tása, kölcsönösség, erőszakmentes kommunikáció, énközlések, hiteles jelenlét jellemez szándékunk szerint minden helyzetet. Nem kell tökéletesnek lenni, mi sem vagyunk azok, de törekszünk rá, hogy jobbak váljunk. Igényeljük és elfogadjuk a visszajelzéseket. Ha hibázunk, igyekszünk belátni, felvállalni, és keressük a helyrehozás, megoldás lehetőségét, módját. Persze nekünk sem

előír, diktál, ellenőriz,
minősít, enged vagy nem
enged, tilt

könnyű szembesülnünk hibáinkkal, gyengeségeinkkel, de tanuljuk ennek elfogadását. Elfogadni az élethosszig tartó öntanulás és önfejlesztés szükségességét. Ez mintául szolgál a fiataloknak is, mert azt tapasztaljuk, adaptálják saját iskolai és iskolán kívüli életükben.

Meglepően kevés a konfliktus a Tanodában, annak ellenére, hogy azok felvállalhatók. Azon vagyunk, hogy a konfliktusokat nyíltan tegyük, és segítsük tisztázásukat, elsimításukat. Ez azon túl, hogy az érintettek számára egyéni személyes hozadékaik vannak, erősíti az iskola minden polgárának közösséghez tartozását. Biztonságot ad annak a tapasztalata, hogy itt nemcsak a pozitív érzések érvényesek és felvállalhatók, hanem a rossz érzések, hangulatok, indulatok nehézségek, viták, összeütközések is. Itt mindenki rádöbbenhet, hogy nem kell szégyenkeznie. Kap személyes elfogadást és segítséget a nehézségekkel való megküzdéshez.

Szerdánként az első tanítási blokkot negyedórával előbb befejezzük, és összegyűlünk a díszteremben. A térelváltató függönyt széthúzzuk, így a korábban két tanórát befogadó helyiség egy nagy térré válik. Mindenki, aki aznap az iskolában van, helyet talál, állva, ülve, széken, földön, az asztalok tetején, a sarokba kuporodva.

Kezdődik a diákstáb. Általában P. –

az egyik tanár – köszönti a jelenlévőket, és megkérdezi, kinek van témája. Mi, tanárok készülünk, de bárki hozhat még

témát, olyanokat, amik az egész iskolai közösséget érintik. Ilyenkor informáljuk egymást pl. kirándulásról, közös programokról (színház, mozi), a közeledő Lipót-nap programjáról,

nemcsak a pozitív érzések érvényesek és felvállalhatók

vizsgaidőszakról, a szünetekről, stb. Ilyenkor hangzanak el a közösséget érintő kívánságok, problémák, konfliktusok. Itt vetették fel a fiatalok egyik évben, hogy külső helyszínen legyen a szalagavató. Majd önállóan megszervezték, és minket tanárokat vendégül láttak. A nyár eleji, korábban egynapos kirándulásból egy éjszakai sátorozószervezték a szigetcsúcsra, ami azóta hagyománnyá vált. Így született az iskolarádió, most épp az iskolaújítás. Mind a diákok kezdeményezésére.

B. több éves kihagyás után került a Tanodába. Bár arra vágyott, hogy újra iskolás lehessen, nehezen szokott be az iskolába. Sokszor hiányzott, vagy bejött a suliba, de nem ment be az órákra, vagy a nap közepén hazament. Így a vizsgák sem sikerültek. Nagyon elhatározta, hogy következő időszakban megváltozik. Nagy lendülettel indult, de néhány hét után kezdődött minden előről. A tanév során több nekifutással végül haladt előre, de nagyon keveset. Év végére úgy tűnt, nem sok értelme van B.-nak a sulit folytatni. Az stábbal közös értékelő beszélgetésen B.-vel arról gondolkoztunk, minek kellene változnia, ki mit tehet, hogy jövőre ne ez legyen. B. azt kérte, legyenek szűkebb keretei, nagyobb nyomás. Szeptemberben mentorával kettős szerződést írtak. B.

órai jelenlétét és aktivitását tanára aláírással igazolja. Az órák 85%-án szerepelnie kell az aláírásnak.

Valamint legalább hét - köztük öt érettségi - tárgyból jegyet szerez. Amennyiben ezek nem teljesülnek, megszűnik tanulói jogviszonya. A szerződést B. fogalmazta meg, a 85%-ot és

a hét vizsgát ő javasolta. És a rendszer működött. B. teljesítette mindkét szerződést, sikeresen vizsgázott, és - ami talán a legnagyobb nyereség volt - lendületet kapott. Következő év végén leérettségizett.

STÁBMŰKÖDÉS – KONSZENZUSOS DÖNTÉSI MECHANIZMUS

Nincs hierarchikus döntési, vezetési struktúra. Az iskola működtetésében a széleskörű információáramoltatás, közös stratégialkotás és a konszenzusos döntés folyamata jellemző. Ebben kulcsszerepe van a stábnak. A stáb – ahogy korábban már említettem – azon kollégák csoportja, akik a tanítás

mellét mentorként a segítő pármunkát végzik, és emellett az iskola egészének működtetésében is jelentős szerepet

vállalnak. Ahogy alapítónk, Győrik Edit fogalmazott, a Tanoda agya és szíve a stáb. Ez a 10-12 fős csapat viszi a mindennapokat, végzi az iskolában adódó feladatokat, dönt apró és nagyobb ügyekben, alkot stratégiát akár az egyes diákokat, akár az iskolát érintő rövid és hosszú távú kérdésekben. Hetente két-három órában beszéljük meg az iskola aktuális ügyeit, és osztjuk szét a feladatokat az operatív stábülésen. Másik három órában pedig – az esetmegbeszélő stábon – a diákokról beszélgetünk. Ennek célja részben az információcsere, részben a diákokról alkotott képünk folyamatos bővítése, árnyalása, teljesebbé tétele, részben a segítői munkánk egymás számára láthatóvá tétele. Ez biztosítja egyrészt, hogy a diákok a legmegfelelőbb és legtöbb segítséget kapják, másrészt, hogy a kollégák ne

maradjanak egyedül a sokszor nagyon megterhelő segítő munkában. A döntéseinket mindkét stábülésen konszenzusosan hozzuk. Vagyis a döntések nem demokratikusan (szavazással) és nem a formális vagy informális vezető utasítására vagy nyomására, hanem sok szempontot végiggondoló, alapos beszélgetések után születnek. Ez időigényes folyamat ugyan, de nagyon nagy előnye, hogy mindenki tapasztalata, véleménye, álláspontja, ötlete gazdagítja a közös gondolkodást és tudást, és a végső döntéssel mindenki azonosulni tud, mindenki magáénak érzi. Ez motiváló, a feladatvállalásban mindenki szívesebben veszi ki a részét, mert nemcsak a konkrét döntést, hanem az egész iskolát magunkénak érezzük. A munka során folyamatosan tanulunk egymástól, és fejlődünk egyénileg és csoportként is.

a döntéseinket mindkét
stábülésen konszenzusosan
hozzuk

Hétfő, délután
három óra. Nyolc
tanár – akik mento-
rok is –, az igazgató
és az ügyintéző

koordinátor után a kávézó nevű teremben (ami tanterem, ebédlő és ilyenkor tanári) becsukódik az ajtó. Kezdődik a stáb. Néhány perc, mire összeverődünk. Ki-ki befejezi még az ebédjét, kávéját, jegyzetel a füzetében, egyeztet valamit a társával. Elhangzik egy-egy vicc, vagy érdekes sztori. Kicsit kifújuk magunkat. Azután elkezdjük összegyűjteni a témákat: tételek a honlapra; vizsgaidőszak-beosztás; közös mozi társadalomismeret-órán; egy amatőr színházi csapat jönne előadást tartani, és utána beszélgetni; pályázati adminisztráció: ki, hogy áll, milyen teendő van még; tanárszakos hallgatók jönnek pénteken hospitálni: mely órákra tudnak bemenni, ki tud velük beszélgetni;

egy diák még korábban felvetette, jó lenne beszélgetni az öngyilkosság témájáról, most találtunk szakembert, aki előbb velünk, a stábbal, majd a diákokkal is beszélgetne; Lipót-napi program; diákstáb-témák szerdára; hogy állnak a projektek; egy kolléga beteg, ki, mikor tudja őt helyettesíteni (küld tananyagot, feladatot a csoportnak); ki kell írni ezt-azt a fb. csoportba; kiégett a női wc-ben az égő, de az egész foglalatot ki kellene cserélni: van-e rá pénz, ki veszi és csinálja meg.

A témákat sorra vesszük, átbeszéljük, több szempontból átgondoljuk. Olykor vitatkozunk. Ötletelünk. Feladatokat vállalunk. Támogatjuk egymást. És sokat nevetünk.

ISKOLAI LÉGKÖR: KIS ISKOLA, SZEMÉLYESSÉG

A Belvárosi Tanoda egy kis iskola 135 diákkal és kb. 20 tanárral, munkatárssal, szűkös területtel. Azt is mondhatnánk: kis-iskola. Mert bár nem kistelepülésen van és nem osztatlan, 1-2 tanítós rendszerű a tanítás, mint a hagyományos értelemben vett kisiskolában, a közösség jellege, szerkezete, a légkör, a kommunikáció személyessége, a fizikai környezet használata és

az együttlét természetessége mégis hasonlóvá teszi ahhoz. A kb. 150 fős közösségben mindenki ismer mindenkit, előbb-utóbb mindenki szót vált mindenkivel. A diákok (mind életkorukat, mind az iskolában eltöltött idejüket tekintve) különböző „generációi” sokféle – tanulási és azon kívüli – helyzetben töltenek együtt időt, kölcsönösen hatva egymásra, tanulva egy-

mástól. Az iskola egész légköre – köszönhetően a fent leírt partneri viszonyrendszernek, kommunikációnak, oldott hangulatnak, derűnek, egymás felé forduláshoz – egy olyan közösséget teremt, ahol jó lenni, lehet nyugodtan változni, fejlődni és másokért tenni. Tevékenykedésre, alkotásra, egymás figyelmére, segítésére, a közösségért való cselekvésre ösztönöz. Egymás közelsége, a másik élethelyzetének, problémáinak, változásának láthatósága önmagunk felvállalására, önreflexióra, változni akarásra, tanulásra inspirál. Valójában ez a légkör és maga a közösség bír olyan gyógyító erővel, ami a hozzánk érkező sok és sokféle nehézséggel küzdő fiatal életét a kíváncsatos pozitív irányba fordítja.

Az előtér oldalsó részén néhány asztal, szék, egy kanapé szolgálja a diákok pihenését szünetben, tanítás után. Esznek, kávéznak, csacsognak, videókat mutatnak egymásnak, közben megsodorják cigarettájukat. Gyakran kézbe kerülnek a falon lógó gitárok és spontán zenélés alakul. Előkerül a cserépdob és egy hangtál is. Egy-egy tanár is bekapcsolódik. Más tanárok

jönnek-mennek, itt vannak a szekrények, visszateszik csészéjüket, elővesznek ezt-azt, táblafilc, könyv, szemléltető eszközök. Közben

itt ragadunk 1-2 percre, szót váltunk egymással. Elhangzik egy-egy poén, rövid sztori vagy néhány fontos mondat. Lehet, hogy már kezdődnek az órák, de a zenélő csapat ezt a számot még befejezi. Lassan kiürül a tér, mindenki megtalálja a csoportját és bekapcsolódik az órába.

RUGALMAS, INNOVATÍV ISKOLA

A leírt komplex, a tanulást és a segítést, mentálhigiénés támogatást is szervesen magába építő rendszer abból a kérdésből indul ki, hogy milyen iskolára van szüksége a nehéz sorsú, problémákkal küzdő, kallódásban veszélyeztetett fiataloknak. Az alapítók számára már a kezdetektől nyilvánvaló volt, hogy leginkább személyközpontú, személyre szabható, rugalmas iskolára. Ilyennek alkották meg, és több ponton ma is ilyen az iskola. Ezek a jellemzők azonban magukban foglalják a folytonos változás, a szükségszerű alakulás igényét. Ezért nagyon jelentős sajátossága a Tanodának a folytonos megújulás, innováció.

Bár az alapelvek és néhány, a rendszert tartó pillér nem változott, számos új elemmel bővült, gazdagodott az iskolánk, hiszen reagálni kell a minket körülvevő világ változásaira: érzékelni kell a jövő kihívásait, és proaktívan gondolkodni és cselekedni a fiatalok felkészítésében. Így az élethosszig való tanulás, a szociális készségek, az önismeret fejlesztése, a környezettudatos, felelősségteljes lokális közösségi gondolkodás, valamint a praktikus tudás és cselekvési képesség erősítése nagyobb hangsúlyt kapott az utóbbi években. Új elemként rendszerszinten került be a programunkba a projektek formájában megvalósított problémaalapú tanulás. Mindenki részt vesz évente

legalább két projektben.

Az önismeret többféle formában szerepel

az órarendben: dráma,

önismereti fókuszú

komplex művészeti óra,

szexedukáció, önismereti csoport,

pályaorientáció, irodalomterápiás óra.

A nomád-projekt elindításával egy komplex

egy közhasznú szervezet tartja fenn, melynek forrásai szűkösek

életmód-életszemlélet alakító program került a diákok életébe. Az együttműködés tanulásának számos helyzetét teremtik meg nap mint nap a kooperatív tanulás-szervezéssel, valamint az előbb említett projekttanulással. Az iskolanapok beépítése az életünkbe a közös, vidám időtöltésen túl ünnepeket, hagyományokat teremt, és ily módon közösségépítő erővel bír. Az ezekre szervezett projektbemutatók lehetőséget adnak mindannyiunknak új, a mindennapokban nem látszó oldalunk megmutatására, teljesebb énünk megélésére.

Iskolánk programját a diákok számára 31 éve ingyenesen tudjuk biztosítani. Tőlük semmilyen módon, még alapítványi hozzájárulás formájában sem kérünk pénzt. Reméljük, ez így is marad.

A fent leírt teljes program finanszírozása fennállásunk óta nagy feladat. Az iskolát a Belvárosi Tanoda Alapítvány, egy közhasznú szervezet tartja fenn, melynek forrásai szűkösek. A finanszírozásnak négy pillére van. A pedagógus átlagbért megkapjuk a magyar államtól, mint minden állami, egyházi, alapítványi vagy magán fenntartású iskola. Az EMMI 2005 óta támogatja hátránykompenzációs programunkat. Ezt évente kell kérvényeznünk, és eddig minden évben megújították. Ha lehetőség van rá, pályázunk akár az alapítvány, akár az iskola nevében bármi olyan tevékenységre, ami kapcsolódik a programunkhoz, legyen az hazai vagy külföldi. Ezek lebonyolítása igen sok alaptevékeny-

ségen túli feladattal, munkateherrel jár. És végül az alapítvány fogadhat adományt, (pl. szja 1%-a), de ezzel a nem kiszámítható forrással nehéz tervezni.

Így a pénzbeli lehetőségeink nagyon szűkösek. Újabb forrásokat felkutatni, bevonni keservesen nehéz feladat, pedig

kénytelenek vagyunk ezzel folyamatosan foglalkozni, próbálkozni. Nagyon nagy segítség számunkra, hogy helyünket, ezt a kicsiny, 300 m²-nyi helyiségegyüttest szinte ingyen kapjuk Belváros-Lipótváros Önkormányzatától.

TANULÁSFELFOGÁS, ÉRTÉKSZEMLÉLET

A fent leírt rendszer nemcsak a hozzánk forduló kallódó, kimaradó fiatalok szükségleteiből, hanem a Tanoda tanári közösségének iskola- és tanulásfelfogásából, értéksemléletéből is következik.

A tanulást nagyon tágan és több szinten értelmezzük. Nehéz ugyanis pontosan meghatározni, hogy kinek mi, mikor, milyen hatásra válik a tudásává. A tanulás összetett folyamat, amelyben a konkrét tartalom mellett szerepet játszik az érzelmi állapot, a fizikai és társas

közeg, a személyes sajátosságok, a folyamatosan zajló reflexiók és önreflexiók. Mindenképpen közösségi élmény, ezért

az a feladatunk, hogy inspiráló szellemi közeget teremtsünk, ahol ez megtörténik, ahol mindenki kap inspirációt. Diák és tanár is. Mert a tanulás-tanítást kölcsönös, két (vagy több-) irányú, egymást kiegészítve támogató folyamatként értelmezzük. Ezért is használunk sokféle tanulási keretet (ismeretátadó kurzus, projekt), tanulás-szervezési módszert, technikát (kooperatív tanulási formák, digitális eszközök), valamint nonformális és informális tanulási helyzeteket. A tanulás legfontosabb eleme a képessé válás, ezért a legszélesebb értelemben kompetenciafejlesztés zajlik. Fontos része továbbá a szociális tanulás; magát a tanulást is szociális tetteknek tekintjük.

Ehhez is kapcsolódik, de önmagában is fókuszban van az önismeret fejlesztése. Ennek egyik hangsúlyos célja az önirányítás és az ezzel szorosan összefüggő felelősségvállalás, ami nemcsak a tanulásra, hanem a fiatal egész életvezetésére is kiterjed.

K. örökbefogadott fiú, tanulási nehézségekkel. Bekerülésétől kezdve nagyon szeretett volna erősen a közösséghez tartozni, de valahogyan mindig csak a felnőttekkel tudott könnyen kapcsolódni. A tanulás, az órai figyelem, kitartó gyakorlás, monotoniatűrés nagyon nagy kihívás volt számára. Az első két évben alig haladt előre. Olykor nagy lendülettel nekikezdett, aztán hamar ellankadt. Ekkoriban indult a Nomád-projekt, aminek keretében évközben csapatépítés és önismeret fejlesztés zajlik, és évente kétszer – tavasszal és nyáron – egy alföldi

tanyán a semmiből tábort építünk. K. ebbe is a szokásos nagy lelkesedéssel vetette bele magát, most azonban ez

magát a tanulást is szociális tetteknek tekintjük

a lelkesedés nem csappant meg. A Nomád-projekt motorja lett minden tevékenységben. Az első nyári táborban elkészült a tűzhely, felépült a wc és a zuhanyzó. K. minden munkából kivette a részét. Kiderült, hogy nagyon jó gyakorlati és műszaki érzéke, sőt hozzáértése van, és hihetetlen munkabírása. Lelkiismeretes, pontos, mindenben lehet rá számítani. Mindenre van ötlete, és azt mindenáron megvalósítja, nem ismerve a lehetlent. Ebben a közegben társaival is könnyebben, jól kommunikál. Kifejezetten együttműködő. Következő év elején érezhetően

változott K. helyzete. Megnőtt az elfogadottsága a diákok körében, és megnőtt az önbizalma, magabiztossága. A tanulás terén is változott. Kitartóbb, derűlátóbb lett, szorgalmasabb.

Az egész tanévben tudta tartani a célját és hozzá a küzdelmes tanulási aprómunkát, és a covid ellenére év végén sikeresen leérettségizett. A nomád projekt nyári táborába azóta is visszajár mint alapító, és most is mindenben lehet K.-ra számítani.

A tanulást a tartalom szempontjából is újragondoljuk, és a tananyagot tudatosan, a központi tantervtől különböző módon rendezzük el. Ennek eszköze a fent leírt kurzusrendszer. Egyedi engedélyünk lehetővé teszi a NAT-ban szereplő tananyagok sajátos elrendezését, kiegészítését más tartalmakkal. Abban, hogy mit, milyen sorrendben, összekapcsolásban, hangsúlyokkal tanítunk–tanulunk, az alábbi szempontok tekinthetők vezérlő elvnek:

Mit tanítunk?

- Ami körbevesz minket, ami épp van, zajlik a világban, szűkebb, tágabb környezetünkben, ami fontos számunkra, ami érdekel. Nagyon hangsúlyos tehát az aktuális tananyag összeállításában a jelenlét.
- Ami segít megérteni a világunkat, segít eligazodni benne. Ehhez jó eszköznek tartjuk a múlt és a jelen eseményeinek, jelenségeinek, alkotásainak, gondolkodásmódjának összekapcsolását.
- A világban lévő összefüggéseket hozzuk fókuszba, ezért mindig törekszünk a tantárgyköziség megtalálására és megvalósítására. Erre különösen jó keretet ad

a probléma alapú megközelítés, a projektek rendszere. Ezeket az alábbi témákba rendezzük: természettudományos, művészeti, társadalomismereti, önismereti. A diákok minden tanévben legalább két projektben vesznek részt.

- Mindemellett felkészítjük diákjainkat az érettségire. Ez hangsúlyosan az érettségi évében zajlik, és két dolog áll a fókuszban. A tananyagban az érettségi követelményeket vesszük alapul. A felkészítés módjában pedig egy intenzív tréningfolyamat dominál. Szintetizáljuk, pontosítjuk, kiegészítjük, tudatosítjuk az eddigi tudást. Erősítjük a szükséges készségeket, gyakoroltatjuk az önálló feladatmegoldást és az érettségiszerű vizsgázást.

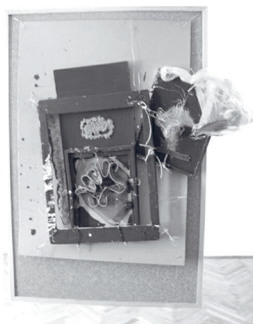
Azt reméljük, hogy mindezek eredménye-

ként diákjaink korszerű, jól hasznosítható tudással, a folytonos tanulás igényével és képességével, stabil önismerettel és rezilienciával, fejlett társas készségekkel, valamint érettségi bizonyítvánnyal távoznak iskolánkból.

S. majdnem 18 éves volt, amikor bekeült a Tanodába. Fél évvel korábban került állami gondozásba, a szülei lemondtak róla. Otthon állandóak voltak a balhék, apja bántalmazta, nem tudta elfogadni, hogy gyermeke saját neméhez vonzódik. A suliban jól érezte magát, kezdett kapcsolódni a társakhoz, szívesen beszélgetett a mentorával, de mindig rettentően szomorú volt. Az őszi szünetben – két héttel 18. születésnapja után – azzal hívta, hogy a pszichiátrián fekszik, mert nem sikerült megölnie magát. Mentora bejárt hozzá a kórházba, vitte-hozta a ruhákat, ételt, könyvet, tanulnivalót, és

sokat-sokat beszélgetett vele. A kórház után visszakерült a gyermekotthon borzasztó körülményei közé, immár utógondozottként. Elkezdett újra bejárni az iskolába, megpróbálta újra felvenni a tanulás és a kapcsolatok szálait. Nehezen ment. Vizsgázni nem tudott. Néha voltak jobb hetek, ilyenkor S. reménykedni kezdett, hogy mégiscsak képes élni, aztán megint mélyrepülés, újra öngyilkossági kísérletek. Nagyon nehéz időszaka volt ez. Mentora folyamatosan próbálta vele tartani a kapcsolatot, és benne a lelket. Jobb időszakokban többet volt a suliban, alakultak barátságok, voltak tanulási sikerek, egyre több eredményes vizsga. Így telt el két év. Nagyon lassú, szinte észrevehetetlen változással. Mentora és az egész stáb újra és újra visszajelezte S.-nek a változást,

a pozitív elmozdulást, minden apró jót, sikert. S. lassan elfogadta, hogy a családja nem akarja őt, anyjára sem számíthat, nem akart már közéjük visszakерülni. Sajnos a gyermekotthon, ahol élt, nem volt alkalmas a nyugodt életre, tanulásra. Nyáron dolgozni kezdett, albérletre gyűjteni. A harmadik év elején S.-nek sikerült kollégiumba költöznie. Heti három napon iskola után este 10-ig dolgozott, és a teljes hétvégéket is végigdolgozta. Ez már az érettségi éve volt. Bejárt minden nap, minden órán figyelt, aktívan részt vett a munkában, és bár olykor elbizonytalanodott és szorongani kezdett, kitartott az ereje. Felnőtt lett, aki eltartja magát, teszi a dolgát nap mint nap, tervezi és építi a jövőjét. Elfogadja és látja a lehetőségeit, és próbál velük élni. Próbál élni.

*Művészetek Völgye, 2003,
Monostorapáti, iskola.
Labirintus-installáció
a szörny-projekt alkotásaival*